

Tursunqulova O'g'iloy Tuyg'un qizi
NavDPI O'zbek tili va adabiyoti fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 3-kurs 304-guruh

O‘ZBEK TILI O‘QITISH PRINSIPLARI

ANNOTATSIYA: O'quvchilarning o'zaro hamkorligi asosida dars samaradorligini oshirishi, mustaqil fikrlash, fikr-mulohaza yuritish, munosabat bildirish ko'nikmasini shakllantirish, ya'ni interfaol tushunchasini yuzaga keltirishi kerak. Bu usulda o'quvchi o'zi faol ishtirok etgan holda, yakka juftlikda, guruhlarda muammo va savollarga javob topishga harakat qiladi, fikrlaydi, baholaydi, yozadi, so'zga chiqadi, dalil hamda asoslar orqali qo'yilgan masalani yoritib berishga harakat qiladi. Bu esa o'quvchilarning xotirasida uzoq saqlanadi. Yangi mavzuni o'zlashtirishda tanqidiy, tahliliy yondosha oladi. O'qituvchi faqat yorug' ko'rsatuvchi, kuzatuvchi vazifasini bajaradi, xolos.

Kalit so'zlar: O'zbek tili, metodika, tilshunoslik, kommunikativ, kontekst, ona tili, ta'lim, prinsip.

O'zbek tilini o'rganish insonlar uchun ham shaxsiy, ham kasbiy jihatdan son-sanoqsiz imkoniyatlarni ochib beradigan qimmatli mahoratdir. O'zbek tilini samarali o'rgatish uchun o'quvchilarning o'rganish tajribasini oshiradigan muayyan tamoyillarni tushunish va amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. O'zbek tilini o'qitishning eng muhim tamoyillaridan biri o'quvchilarning butun o'quv jarayoni davomida faolligini ta'minlashdan iborat. Bunga o'quvchilarning darsda faol ishtirok etishiga imkon beruvchi interfaol va immersiv tadbirlarni kiritish orqali erishish mumkin. Masalan, o'yinlar, rolli o'yin stsenariylari va real hayotdagi suhbatlar o'zbek tilini o'rganishni yanada qiziqarli va samaraliroq qilish imkonini beradi. O'zbek tilini o'qitishning yana bir asosiy tamoyili qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv sinf muhitini yaratishdir. O'qituvchilar uchun o'quvchilar o'zlarini erkin his qilishlari, xato qilishlari va savollar berishlari uchun xavfsiz joy yaratishlari muhimdir. Bu o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishi va rivojlanishi uchun ijobiy ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi. Bundan tashqari, o'qituvchilar o'zlarining o'qitish usullarini o'quvchilarning individual ehtiyojlari va o'rganish uslublariga mos ravishda moslashtirishlari juda muhimdir. Ba'zi talabalar yozma mashqlarda ustunlik qilishlari mumkin, boshqalari esa tinglash va nutq faoliyatini afzal ko'rishlari mumkin. O'qitishning turli usullarini o'zida jamlagan holda, o'qituvchilar o'z o'quvchilarining turli ehtiyojlarini qondira oladilar va har bir kishi o'zbek tilini o'rganishda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Qolaversa, o'quvchilar bilan muntazam ravishda fikr-mulohaza yuritish va ularni rag'batlantirish ularning til rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Konstruktiv fikr-mulohazalar va maqto'vlar bilan o'qituvchilar o'quvchilarga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga hamda o'zbek tilidagi bilimlarini yaxshilashga yordam berishlari mumkin. Ushbu ijobiy mustahkamlash talabalarni o'rganishni davom ettirishga va til qobiliyatlarini yaxshilashga undaydi. O'zbek tilini o'qitishning yana bir muhim tamoyili o'quv dasturiga madaniy elementlarni kiritishdir. Til o'rganish faqat lug'at va grammatikani o'zlashtirishdan iborat emas; shuningdek, bu tilda so'zlashuvchi xalqning madaniyati va an'analarini tushunishdir. Madaniy elementlarni darslarga kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga o'zbek tili haqida to'liqroq tushuncha berishlari va O'zbekiston madaniyatini qadrlashlari va hurmat qilishlariga yordam berishlari mumkin. Qolaversa, o'zbek tilini samarali o'rgatish uchun tizimli va tashkillashtirilgan o'quv dasturini yaratish zarur. O'qituvchilar aniq o'quv maqsadlari, dars rejalari va o'quvchilarni til o'rganish sayohatiga yo'naltirish uchun baholashlarni belgilashlari kerak. Talabalar uchun yo'l xaritasini taqdim etish orqali o'qituvchilar ularga yo'ldan borishlariga va til bilimlarida muvaffaqiyatga erishishlariga yordam berishlari mumkin. Bundan

tashqari, o'qituvchilar o'z talabalaridan yuqori talablarni qo'yishlari va ularni to'liq salohiyatlarini ro'yobga chiqarishga chaqirishlari muhimdir. Yuqori standartlarni belgilash va o'quvchilarni o'zini o'zi intilishga undash orqali o'qituvchilar o'quvchilarga til o'rganish sayohatlarida ishonch va motivatsiyani rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Bu o'quvchilarda til o'rganish maqsadlariga erishishda faxr va muvaffaqiyat tuyg'usini uyg'otadi.

O'quvchilarga o'z til ko'nikmalarini sinfdan tashqarida amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratish ular o'rganganlarini mustahkamlash uchun zarurdir. Talabalarni til almashish dasturlari, suhbat klublari yoki onlayn til o'rganish platformalarida qatnashishga rag'batlantirish ularga real hayot stsenariylarida o'zbek tilida gapirish, tinglash, o'qish va yozishni mashq qilishga yordam beradi. O'zbek tili ta'limining o'qitish tamoyillari O'zbekistonda til taraqqiyotini rag'batlantirish va madaniy merosni asrab-avaylashning muhim jihati hisoblanadi. Til ta'limi yo'nalishida tahsil olayotgan aspirant sifatida men o'zbek tilini o'qitishning o'qitish uslublari va usullarining nozik tomonlarini o'rgandim. Avvalo, o'zbek tilini o'qitishning asosiy tamoyili qo'llab-quvvatlovchi va qamrab oluvchi o'quv muhitini yaratishdir. Bu munozaralar, bahs-munozaralar va rolli o'yinlar kabi mazmunli o'zaro ta'sirlar orqali talabalarni haqiqiy tildan foydalanishga jalb qilishni o'z ichiga oladi. Haqiqiy dunyo muloqotiga urg'u berish orqali talabalar o'zlarining til ko'nikmalarini tabiiy va kontekstga mos ravishda rivojlantirishlari mumkin.

Ikkinchidan, iskala printsipi o'quvchilarni o'quv jarayoniga yo'naltirish uchun zarurdir. O'qituvchilar asta-sekin o'quvchilarning tilni bilish darajasini oshirishga yordam berish uchun qo'shimcha yordam va fikr-mulohazalarni taqdim etishlari kerak. Bunga tizimlashtirilgan darslar, maqsadli mashqlar va individual talabalar ehtiyojlariga moslashtirilgan yordam orqali erishish mumkin. O'zbek tilini o'qitishning yana bir asosiy tamoyili savodxonlikni oshirish va tilni bilishni rivojlantirishdir. Pedagoglar asosiy e'tiborni o'quvchilarning o'qish, yozish, tinglash va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishga, shuningdek, grammatika, lug'at va til tuzilmalari haqidagi tushunchalarini shakllantirishga qaratishlari kerak. Ushbu komponentlarga urg'u berish orqali o'quvchilar o'zbek tilini har tomonlama o'zlashtirib olishlari va umumiy bilim darajasini oshirishlari mumkin. Qolaversa, madaniy aloqadorlik o'zbek tilini o'qitishning muhim jihati hisoblanadi. O'qituvchilar o'quvchilarning o'zbek madaniyati va tarixi haqidagi tushunchalarini chuqurlashtirish uchun o'z darslarida adabiyot, musiqa, filmlar, an'anaviy osori-atiqalar kabi asl madaniy materiallardan foydalanishlari kerak. Til o'rganishni madaniy doirada kontekstualashtirish orqali talabalar til va uning merosiga nisbatan chuqurroq hurmatni rivojlantirishlari mumkin. Bundan tashqari, farqlash printsipi turli xil o'rganish uslublari va qobiliyatlarini moslashtirish uchun juda muhimdir. O'qituvchilar o'zlarining o'qitish strategiyalari va materiallarini har bir talabaning, shu jumladan vizual, eshitish, kinestetik va taktil o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirish uchun moslashtirishlari kerak. Talabalarining o'ziga xos afzalliklari va kuchli tomonlarini hisobga olgan holda, o'qituvchilar til o'rganish imkoniyatlarini maksimal darajada oshirishi va qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

Qolaversa, texnologiya integratsiyasi o'zbek tilini o'qitishda rivojlanayotgan tendensiyadir. O'qituvchilar o'quvchilarning faolligini oshirish va mustaqil o'rganishni osonlashtirish uchun onlayn til platformalari, interaktiv ilovalar va multimedia vositalari kabi raqamli resurslardan foydalanishlari mumkin. O'qituvchilar o'z darslariga texnologiyani kiritish orqali o'quvchilarning til resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishlari va mustaqil til amaliyotini rivojlantirishlari mumkin. O'zbek tilini o'qitishning yana bir muhim tamoyili tanqidiy fikrlash va muammoni yechish ko'nikmalarini tarbiyalashdir. O'qituvchilar o'quvchilarni til materiallarini tahlil qilish va baholashga, gipotezalarni shakllantirishga va til haqidagi tushunchalarini chuqurlashtirish uchun mazmunli munozaralar olib borishga undashlari kerak. Yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini targ'ib qilish orqali o'qituvchilar talabalarga mustaqil va analitik til o'rganuvchilar bo'lishlari mumkin. Bundan tashqari, hamkorlikda o'rganish o'zbek tilidagi ta'limda ijtimoiy o'zaro ta'sir va tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash uchun qimmatli tamoyildir. O'qituvchilar o'quvchilarni juftlik yoki guruhlarda birgalikda ishlashga,

hamkorlikda faoliyat olib borishga va ularning til bilimlarini oshirish uchun bir-birlari bilan fikr bildirishga undashlari kerak. Birgalikda o'quv muhitini yaratish orqali o'qituvchilar jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishlari va talabalar o'rtasida hamjamiyat hissini rivojlantirishlari mumkin.

Nihoyat, baholash va fikr-mulohazalar o'zbek tili ta'limi uchun samarali o'qitish tamoyillarining ajralmas tarkibiy qismidir. Pedagoglar o'quvchilarning til bilish darajasini viktorinalar, imtihonlar, loyihalar va taqdimotlar kabi turli baholash usullari orqali muntazam ravishda baholashlari kerak. Konstruktiv fikr-mulohazalar va yo'l-yo'riqlar bilan ta'minlash orqali o'qituvchilar o'quvchilarga ularning taraqqiyotini kuzatishda, yaxshilanishi kerak bo'lgan sohalarni aniqlashda va kelajakdagi rivojlanishi uchun til o'rganish maqsadlarini belgilashda yordam berishi mumkin. Umuman olganda, o'zbek tilini o'qitishning ushbu tamoyillarini o'z o'quv dasturiga kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga va til o'rganish yo'lida muvaffaqiyatga erishishga yordam beradigan dinamik va samarali o'quv muhitini yaratishi mumkin. O'zbek tilini o'rganish qiyin bo'lishi mumkin, ammo to'g'ri tamoyil va strategiyalar mavjud bo'lsa, talabalar sezilarli yutuqlarga erishishlari va tilda yaxshi so'zlashuvchi bo'lishlari mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "O'zbek tilini o'qitish tamoyillari" nomi bilan mashhur bo'lgan o'zbek tilini o'qitish tamoyillari O'zbekistonda samarali til ta'limiga ko'maklashish va tilshunoslik taraqqiyotiga ko'maklashishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhiti, iskala texnikasi, savodxonlik va tilni bilish, madaniy aloqadorlik, farqlash, texnologiya integratsiyasi, tanqidiy fikrlash ko'nikmalari, hamkorlikda o'rganish, baholash va qayta aloqa strategiyalarini o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar o'quvchilarning til bilimlarini oshirishi va o'zbek tiliga umrbod qadrlashni rivojlantirishi mumkin. til va madaniyat. Magistratura talabasi sifatida men kelajakdagi til ta'limi amaliyotimda ushbu tamoyillarni ilgari surish va o'zbek tili merosini asrab-avaylash va targ'ib qilishga hissa qo'shishni maqsad qilganman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.Ne'matov, O.Bozorov. Til va nutq. Toshkent. " Oqituvchi" 1993 yil.
2. X.Ne'matov, A.G'ulomov. Maktabda til sathlarini o'zaro bog'lab o'rganish. Toshkent. 1992 yil.
3. E.Agzamov. Ona tilidan muammoli dars, " Til va adabiyot ta'limi" jurnali. 1993 yil 3-4 qo'shma soni. 27-30 betlar.
4. Yu. K.Babanskiy. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktabida, o'qitish metodlari. Toshkent. " Oqituvchi" 1990 yil.
5. M.Mahmutov. Maktabda muammoli ta'limni tashkil qilish. Toshkent. "Oqituvchi" 1981 yil.
6. M.Saidov. Muammoli korgazmalardan foydalanish. " Til va adabiyot ta'limi" jurnali. 1993 yil. 5-6 qo'shma soni. 13-14 betlar.
7. www.ziyonet.uz